

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

621

KISWAHILI

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2014

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

1. Taja mambo manne (4) ya kuzingatia katika kukuza stadi za kuzungumza na kusikiliza.

Mambo ya kwanza ya kuzingatia ni umakini. Mwanafunzi anapaswa kuwa makini ili aweze kusikiliza kwa ufanisi na kuelewa ujumbe unaowasilishwa. Bila umakini wa kutosha, hata hotuba yenye maana haiwezi kueleweka vizuri.

Jambo la pili ni ushirikiano. Ili kukuza stadi za kuzungumza na kusikiliza, mwanafunzi anatakiwa kushirikiana katika mijadala na mazungumzo ya kikundi. Ushirikiano humwezesha kupata fursa ya kuzungumza na kujifunza kupitia kusikiliza wenzake.

Jambo la tatu ni ujasiri. Mwanafunzi anatakiwa kujiamini anapozungumza mbele ya watu au anaposhiriki majadiliano. Ujasiri humsaidia kutoa hoja zake kwa uwazi bila hofu, na hivyo kukuza stadi ya kuzungumza.

Jambo la nne ni nidhamu ya lugha. Ili kuzungumza na kusikiliza kwa ufanisi, mwanafunzi anatakiwa kutumia lugha sahihi, yenye mpangilio na isiyo na makosa ya kisarufi. Nidhamu hii husaidia kuwasilisha mawazo kwa urahisi na kuelewa yaliyosemwa kwa usahihi.

2. Bainisha manufaa manne ya kutumia onesho mbinu katika kujifunza somo la Kiswahili.

Faida ya kwanza ni kuwaonesha wanafunzi mambo kwa njia ya vitendo. Wanafunzi wanaposhuhudia mwalimu akionyesha mbinu fulani, hupata uelewa wa moja kwa moja unaorahisisha kujifunza kuliko kwa nadharia pekee.

Faida ya pili ni kuimarisha kumbukumbu. Vitu vinavyoonyeshwa kwa vitendo hukaa akilini kwa muda mrefu zaidi kuliko maneno ya kueleza pekee. Hii husaidia mwanafunzi kukumbuka dhana muhimu kwa urahisi.

Faida ya tatu ni kuongeza hamasa ya kujifunza. Onyesho mbinu huvutia wanafunzi na kuamsha udadisi wao, jambo linalofanya somo la Kiswahili lionekane lenye mvuto na la kuvutia.

Faida ya nne ni kuwapa wanafunzi ujuzi wa vitendo. Kupitia onesho, mwanafunzi hujifunza jinsi ya kutekeleza mbinu fulani kwa usahihi na anaweza kuiga na kujifunza kwa mazoezi binafsi.

3. Taja sifa nne za ushairi wa nyimbo.

Sifa ya kwanza ni urari wa vina na mizani. Ushairi wa nyimbo huwa na mpangilio wa vina na mizani unaotoa mvuto wa kishairi na kuvutia masikio ya wasikilizaji.

Sifa ya pili ni marudio. Nyimbo za kishairi hujengwa kwa kurudia maneno au misemo fulani ili kusisitiza ujumbe au kuongeza ladha ya kishairi.

Sifa ya tatu ni matumizi ya taswira. Ushairi wa nyimbo hutumia picha za lugha na tamathali mbalimbali kama sitiari na tashibiha, zinazolifanya shairi kuwa la kuvutia na lenye maana ya kina.

Sifa ya nne ni urahisi wa kueleweka. Ingawa nyimbo ni za kishairi, mara nyingi hubebwa na maneno rahisi yanayoweza kueleweka na hadhira kwa urahisi.

4. (a) Elezea tofauti iliyopo baina ya njia ya kufundishia na mbinu ya kufundishia.

Njia ya kufundishia ni mtindo wa jumla unaotumiwa na mwalimu katika mchakato wa ufundishaji, kwa mfano njia ya majadiliano, njia ya maswali na majibu au njia ya maelezo. Njia hii huelekeza kwa upana namna ufundishaji unavyopaswa kufanyika.

Mbinu ya kufundishia ni hatua au mbinu mahususi ndani ya njia ya kufundishia, inayotumiwa kufanikisha lengo la somo. Kwa mfano, ndani ya njia ya majadiliano, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya kugawanya wanafunzi katika makundi ili wachangie mawazo.

- (b) Bainisha kwa kifupi tofauti iliyopo kati ya mtaala na muhtasari wa somo la Kiswahili.

Mtaala ni nyaraka kubwa inayoweza mkondo mzima wa elimu kwa ngazi fulani. Humo huorodheshwa falsafa ya elimu, malengo makuu, maudhui ya masomo yote na taratibu za upimaji.

Muhtasari wa somo ni mwongozo maalumu wa somo moja tu, unaotokana na mtaala. Muhtasari hueleza mada za somo, malengo ya kila mada, mbinu za kufundishia na namna ya kupima ufanisi wa mwanafunzi.

5. Taja mambo manne ya kuzingatia wakati wa kusoma kwa sauti.

Jambo la kwanza ni matamshi sahihi. Msomaji anapaswa kutamka maneno kwa usahihi ili wasikilizaji waweze kuelewa anachosema bila mkanganyiko.

Jambo la pili ni lafudhi na sauti. Msomaji anatakiwa kutumia lafudhi na mdundo unaoendana na maandiko, akipandisha au kushusha sauti pale inapohitajika, ili kusisitiza maana.

Jambo la tatu ni mwendo unaofaa. Kusoma kwa kasi kupita kiasi hufanya wasikilizaji washindwe kuelewa, na kusoma kwa polepole kupita kiasi huchosha. Hivyo msomaji anatakiwa kutumia mwendo wa wastani.

Jambo la nne ni alama za uandishi. Msomaji anapaswa kuzingatia alama za uakifishaji kama koma na nukta kwa kuwa ndizo zinazoonyesha mapumziko na usahihi wa maana.

6. Andika nomino moja kwa kila neno lifuatalo: (a) Lia (b) Piga (c) Choma (d) Kata

Nomino inayotokana na neno “Lia” ni “Kilio”. Hii ni nomino ya matendo inayotokana na kitenzi cha kulia.

Nomino inayotokana na neno “Piga” ni “Pigo”. Hii huonyesha tendo lililotokana na kupigwa.

Nomino inayotokana na neno “Choma” ni “Moto” au “Kichomo”. Nomino hii huchukuliwa kutokana na tendo la kuchoma au kitu kinachochomwa.

Nomino inayotokana na neno “Kata” ni “Mkato”. Hii ni nomino inayohusiana na kitendo cha kukata.

7. Elezea kwa kifupi hatua nne za kufuata wakati wa kufundisha imla.

Hatua ya kwanza ni maandalizi. Mwalimu hutayarisha maandiko ambayo yataandikwa kwa wanafunzi na kuhakikisha maandiko hayo yanaendana na kiwango cha wanafunzi.

Hatua ya pili ni maelekezo. Kabla ya kuanza, mwalimu huwapa wanafunzi maelekezo ya namna watakavyofanya imla, kama vile kusikiliza kwa makini na kuandika kwa usahihi.

Hatua ya tatu ni usomaji wa maandiko. Mwalimu husoma maandiko hayo mara ya kwanza kwa utaratibu mzima ili wanafunzi wapate picha ya ujumla, kisha hurejea akitamka kwa vipande vidogo ili wanafunzi waandike.

Hatua ya nne ni marekebisho. Baada ya wanafunzi kuandika, mwalimu hurudia kusoma maandiko yote na kuwapa nafasi ya kurekebisha makosa yao, kisha hukagua kazi hizo ili kutoa mrejesho.

8. Fafanua kwa kifupi tofauti iliyopo kati ya shajara na andalio la somo.

Shajara ni kumbukumbu ya mwalimu inayobeba ratiba na maelezo ya kazi za kila siku au kila wiki kwa kipindi fulani. Ni rejaleo la jumla linaloonyesha utekelezaji wa ratiba ya kazi kwa muda mrefu.

Andalio la somo ni mpango mahsusi unaoonyesha namna mwalimu atakavyofundisha somo fulani kwa kipindi kimoja cha darasani. Andalio hubeba malengo ya kipindi, mada, mbinu, vifaa na jinsi ya kupima uelewa wa wanafunzi.

9. Elezea kwa kifupi tofauti iliyopo baina ya zana za kufundishia na za kujifunzia.

Zana za kufundishia ni vifaa vinavyotumika na mwalimu ili kufanikisha ufundishaji. Mfano wake ni ubao, vitabu vya mwalimu na vielelezo anavyovitumia kufundishia.

Zana za kujifunzia ni vifaa ambavyo hutumiwa na wanafunzi katika mchakato wa kujifunza. Mfano wake ni daftari, kalamu, vitabu vya kiada na kadi za maswali.

10. Ainisha aina nne za tungo katika lugha ya Kiswahili.

Aina ya kwanza ni shairi, ambalo hutumia vina na mizani kuwasilisha mawazo kwa njia ya kishairi.

Aina ya pili ni methali, ambayo ni tungo fupi zenye hekima na mafunzo ya kijamii.

Aina ya tatu ni ngonjera, tungo zenye mashairi ya marudio na mara nyingi hutumika katika maigizo au michezo ya jukwaani.

Aina ya nne ni nyimbo, ambazo ni tungo za kishairi zinazotungwa kwa mapigo na mara nyingi huimbwa katika matukio mbalimbali ya kijamii.

11. Elezea aina ya mazoezi anayoweza kupewa mwanafunzi ili kukuza stadi ya kuzungumza.

Mazoezi ya kwanza ni mazungumzo ya darasani. Mwanafunzi anaweza kupewa nafasi ya kushiriki kwenye mijadala mbalimbali ambapo atazungumza kwa uhuru na kueleza mawazo yake. Hii humfundisha jinsi ya kutumia lugha kwa ufasaha na kujiamini mbele ya wenzake.

Mazoezi ya pili ni hotuba fupi. Mwanafunzi anaweza kupewa jukumu la kuandaa na kuwasilisha hotuba juu ya mada fulani. Kupitia hotuba, mwanafunzi hujifunza kupanga mawazo yake kwa mpangilio na kuyawasilisha kwa msisitizo.

Mazoezi ya tatu ni uigizaji wa majukumu (role-play). Katika mazoezi haya, mwanafunzi hupewa nafasi ya kuigiza tukio fulani, kama vile mazungumzo kati ya mwalimu na mwanafunzi au kati ya mfanyabiashara na mteja. Mazoezi haya humwezesha mwanafunzi kutumia lugha katika hali halisi za maisha.

Mazoezi ya nne ni maswali na majibu. Wanafunzi wanapopewa nafasi ya kuuliza na kujibu maswali, hujenga uwezo wa kufikiri haraka na kutumia lugha kwa ufasaha. Mazoezi haya pia huimarisha ushirikiano kati ya wanafunzi na mwalimu.

12. Fafanua matendo manne yanayodhihirisha ufahamu kwa mwanafunzi baada ya kusoma habari.

Jambo la kwanza ni kueleza upya kwa maneno yake. Mwanafunzi anapoweza kusimulia habari aliyosoma kwa maneno yake mwenyewe, inaonyesha kuwa ameelewa kilichomo.

Jambo la pili ni kujibu maswali ya uelewa. Ikiwa mwanafunzi anaweza kujibu maswali yanayohusiana na yaliyomo kwenye habari, ni ishara kwamba ameelewa vizuri.

Jambo la tatu ni kutoa maoni binafsi. Mwanafunzi anapoweza kuchambua habari na kutoa maoni yake, inaonyesha kuwa amejenga mtazamo juu ya kile alichosoma.

Jambo la nne ni kutumia taarifa alizopata. Mwanafunzi akitumia uelewa wake katika mazingira mengine, kama vile kuandika makala au kushiriki mjadala unaohusiana na habari aliyosoma, ni uthibitisho wa ufahamu wake.

13. Bainisha na elezea tofauti zilizopo kati ya barua ya kikazi na barua ya magazetini.

Barua ya kikazi huwa rasmi na hutumwa kwa taasisi, kampuni au shirika kwa lengo la kikazi. Barua hii huandikwa kwa lugha ya heshima, yenye mpangilio wa kitaalamu na inalenga mawasiliano rasmi, kama vile kuomba ajira au kupokea taarifa za kikazi.

Barua ya magazetini huandikwa kwa ajili ya kuchapishwa kwenye magazeti na inalenga kutoa maoni ya kijamii, kisiasa au kiuchumi. Barua hii mara nyingi huandikwa kwa lugha rahisi inayoeleweka kwa wasomaji wengi na hujikita zaidi kwenye kuelimisha au kukosoa.

Barua ya kikazi huhifadhiwa kama kumbukumbu katika taasisi husika, wakati barua ya magazetini hupelekwa kwa umma kupitia gazeti na kusomwa na hadhira pana.

14. (a) Elezea maana ya vitendawili.

Vitendawili ni maswali ya kitamaduni yenye mafumbo ambayo hutungwa kwa maneno ya fumbo ili kutaka msikilizaji atumie akili kupata jibu. Mara nyingi hutumia picha za maisha ya kila siku na hufundisha hekima, lugha na utamaduni wa jamii.

(b) Elezea kwa mifano sababu sita za kufundisha wanafunzi somo la vitendawili.

Sababu ya kwanza ni kukuza ubunifu. Wanafunzi wanaposhiriki kwenye vitendawili, wanajifunza kutumia akili kubuni majibu sahihi.

Sababu ya pili ni kukuza utamaduni. Vitendawili ni sehemu ya urithi wa Kiswahili, hivyo kuvifundisha husaidia wanafunzi kujifunza na kuhifadhi tamaduni zao.

Sababu ya tatu ni kukuza stadi za lugha. Kupitia vitendawili, wanafunzi hujifunza maneno mapya, methali na misemo ya Kiswahili.

Sababu ya nne ni kukuza fikra za haraka. Kwa kuwa vitendawili huhitaji jibu la haraka, wanafunzi hujifunza kufikiri upesi na kutoa majibu kwa wakati.

Sababu ya tano ni burudani. Vitendawili ni vya kufurahisha na kuvutia, hivyo huchangamsha darasa na kupunguza uchovu wa wanafunzi.

Sababu ya sita ni kufundisha maadili. Baadhi ya vitendawili hubeba mafundisho ya kijamii na maadili ambayo huwasaidia wanafunzi kuelewa mambo mema na mabaya katika jamii.

15. Fafanua sifa tano za zana za kufundishia.

Sifa ya kwanza ni urahisi wa kupatikana. Zana za kufundishia zinapaswa kupatikana kwa urahisi ili zisaidie mwalimu kufanikisha somo bila gharama kubwa.

Sifa ya pili ni uhalisia. Zana bora za kufundishia zinapaswa kuonyesha uhalisia wa jambo linalofundishwa ili wanafunzi wapate uelewa wa kina.

Sifa ya tatu ni uimara. Zana zinapaswa kudumu kwa muda mrefu ili ziweze kutumika mara nyingi bila kuharibika haraka.

Sifa ya nne ni mvuto. Zana zinazovutia zinawafanya wanafunzi washiriki kwa makini katika somo. Mfano ni vielelezo vya rangi au picha.

Sifa ya tano ni urahisi wa kutumia. Zana bora hazihitaji utaalamu mkubwa ili kuzitumia, bali mwalimu na mwanafunzi anaweza kuzitumia kwa urahisi darasani.

16. Toa mifano kubainisha manufaa matano anayopata mwalimu kwa kutoa majaribio na mitihani kwa mwanafunzi wake darasani.

Faida ya kwanza ni kutathmini maendeleo ya wanafunzi. Kupitia mitihani, mwalimu hujua kiwango cha uelewa cha kila mwanafunzi.

Faida ya pili ni kubaini mapungufu ya wanafunzi. Majaribio husaidia kufahamu sehemu ambazo wanafunzi wanakosea ili aziboreshe kupitia ufundishaji wa ziada.

Faida ya tatu ni kupanga ufundishaji bora. Kwa kuzingatia matokeo ya mitihani, mwalimu hupanga mikakati mipya ya ufundishaji inayolenga kuimarisha maeneo yenye changamoto.

Faida ya nne ni kumjengea mwanafunzi nidhamu ya kujisomea. Kwa kuwa anajua atapimwa, mwanafunzi hujifunza kwa bidii na kujenga tabia ya kujisomea mara kwa mara.

Faida ya tano ni kupata mrejesho wa kazi yake. Matokeo ya wanafunzi humwonyesha mwalimu ufanisi wa mbinu zake za ufundishaji na kumpa nafasi ya kuboresha pale inapohitajika.

17. Elezea mbinu tano ambazo mwalimu anaweza kutumia katika ufundishaji.

Mbinu ya kwanza ni majadiliano. Mwalimu huendesha somo kwa kuwashirikisha wanafunzi katika kubadilishana mawazo na kuchambua mada kwa pamoja.

Mbinu ya pili ni maswali na majibu. Kupitia maswali, mwalimu hupima uelewa wa wanafunzi na kuwapa nafasi ya kufikiri na kutoa majibu sahihi.

Mbinu ya tatu ni uigizaji. Mwanafunzi anaweza kushiriki katika maigizo ya kuonyesha dhana fulani ili kujifunza kwa vitendo.

Mbinu ya nne ni uonyeshaji. Mwalimu hutumia vielelezo au vitendo kuonyesha dhana husika, kwa mfano kuonyesha namna ya kutunga sentensi sahihi.

Mbinu ya tano ni kazi za vitendo. Wanafunzi hupewa nafasi ya kufanya mazoezi ya vitendo, kama vile kuandika insha au kutunga mashairi, ili kupata ujuzi wa moja kwa moja.

18. Elezea mapungufu matano ya kutumia mbinu ya ziara katika kufundisha somo la Kiswahili.

Upungufu wa kwanza ni gharama kubwa. Ziara mara nyingi huhitaji fedha kwa ajili ya usafiri, chakula na maandalizi mengine, jambo linaloweza kuathiri utekelezaji wake.

Upungufu wa pili ni upotevu wa muda. Safari za ziara huchukua muda mrefu, hivyo kupunguza muda wa masomo mengine darasani.

Upungufu wa tatu ni hatari za usalama. Wakati wa ziara, wanafunzi wako kwenye mazingira yasiyo ya kawaida, na inaweza kujitokeza hatari za kiafya au kiusalama.

Upungufu wa nne ni idadi kubwa ya wanafunzi. Ikiwa wanafunzi ni wengi, mwalimu hukosa nafasi ya kuwashughulikia wote ipasavyo katika ziara.

Upungufu wa tano ni changamoto za utekelezaji. Wakati mwingine ziara hupangwa lakini haziwezi kufanyika kutokana na ukosefu wa fedha, usafiri au vibali, jambo linalowakatisha tamaa wanafunzi.